

VARIA

Bibliopolium

Johann Schneider: *Der Hermannstädter Metropolit Andrei von Şaguna. Reform und Erneuerung der orthodoxen Kirche in Siebenbürgen und Ungarn nach 1848.*

Studia Transylvanica, 23. kötet, Böhlau Kiadó,
Köln–Weimar–Wien 2005, 258.

A szerző, Johann Schneider, aki evangélikus lelkész, erdélyi gyökerének szeretne adózni az Erlangen–Nürnberg Egyetemen megvédett doktori tézisével.

Napjainkban, az ökumenikus mozgalmak korában, az egyházak között igazi közeledés csak akkor jöhet létre, ha ismerik egymást mind dogmatikai, mind történelmi szempontból. A szerző ebből a felismerésből kiindulva írta meg dolgozatát, és teszi közzé a német olvasóközönség számára az erdélyi ortodox egyház történet néhány évtizedének német nyelvű ismertetését. Célja az volt, hogy bemutassa az Erdélyi Ortodox Egyház történetét a 19. század második felében, tehát azt a korszakot, amely sorsdöntő volt az ortodox egyház újjáéledésében és megszervezésében. A kiválasztott korszakot az egyház legkiemelkedőbb és személyiségében sokat vitatott metropolitáján, Andrei Şaguna tevékenységén keresztül mutatja be.

A román történetírás sokat foglalkozott Andrei Şaguna korszakalkotó tevékenységével és ez különböző szempontokból nézve mutatta be a nagyszebeni metropolitát. Johann Schneider objektivitásra törekszik. Ez abból is kitűnik, hogy felhasználja a témával kapcsolatos korábbi bibliográfiát, ugyanakkor jelentős levéltári anyag feldolgozásával bővíti a ku-

tatást (Nagyszebeni Állami Levéltár, Metropolita Könyvtár Levéltár, Kolozsvári Állami Levéltár, University Library – Cambridge, Archiv des Siebenbürgen-Instituts – Gundelsheim).

A szerző 8 fejezetre osztja könyvét. 1. fejezet: Általános bevezetés, amelyben a Şaguna-kutatás addigi eredményeit, munkamódszerét és a könyvének célját mutatja be (1–33). 2. fejezet: Andrei Şaguna életrajza. Ez a könyv legterjedelmesebb fejezete (34–114). 3. fejezet: A Szentírás, mint Andrei Şaguna teológiai gondolkodásának és egyházi munkásságának alapja (115–174). 4. fejezet: Az egyház, mint élő szervezet (175–187). 5. fejezet: Andrei Şaguna egyházértelmezésének alapvonalai (188–210). 6. fejezet: Şaguna reformjának eredménye a lelkész- és tanárképzés konkrét példáin keresztül (211–216). 7. fejezet: Kritika és kitekintés (217–227). 8. fejezet: Források és felhasznált irodalom (228–258).

Johann Schneider így fogalmazza meg kutatása célját: „a kortörténeti kontextus és kritikai szempontok figyelembe vételével bemutatni és kifejteni a Şaguna által elképzelt és megalapozott ’szerves’ ekklesiológiát”(33).

A második fejezet, tehát, Andrei Şaguna életrajzát mutatja be. Ez a könyv mintegy felét teszi ki. Felsorakoztatja Şaguna fontosabb életeseményeit gyermekkorától haláláig, kiemeli munkássá-

gának legfontosabb állomásait: Şaguna származását, miskolci gyermekkorát, végigkíséri iskoláit, a Pesten végzett jogi tanulmányait. A szerzője néhány oldalt azoknak az egyéniségeknek bemutatására is szentel, akik nagy hatással voltak Şaguna személyiségfejlődésére (Horvát István történész, Eötvös József stb.).

Şaguna életútjának az volt pálfordulása, amikor lemondott korábbi célkitűzéseiről és végérvényesen az ortodox egyház szolgálatára kötelezte el magát: a papi pályát választotta. Erről a döntéséről így nyilatkozott Şaguna: „Ha százszor születtem volna meg, akkor is mindig pap lettem volna.” (45) Karlowitz-i és Werschetz-i képzését és tevékenységét követően, 1847-ben az Erdélyi Ortodox Egyház püspökévé választották meg. A szerző részletesen leírja a választás körülményeit, kitér az Andrei Şaguna ellen felhozott kifogásokra, hogy tudniillik nem lehet az erdélyi román ortodoxok püspöke, mivel származását és az addigi életkörülményeit tekintve nem kötődik Erdélyhez. Apja, azért, hogy politikai karriert fusson, áttért a római katolikus vallásra és fiát is katolikusnak nevelte. Mivel szoros kapcsolata volt a szerb ortodox püspökséggel, azt is felhozták ellene, hogy nem tartozik a román nemzethez; szerb származása miatt sem választható ortodox püspökké. A császári közbenjárás után a nemzeti zsinat végül mégis Andrei Şagunát választotta meg püspöknek (65–67).

A szerző részletesen ismerteti Andrei Şaguna püspöki székfoglaló beszédét. Ebben teszi közzé egyházpolitikája programját, melyet summásan a következőkben lehetne összefoglalni: az állami beavatkozás megszüntetése az Erdélyi Ortodox Egyház tekintetében, az egyház autonómiájának kivívása és az egyház szervezetének megszilárdítása. Şaguna beszéde rátekintést ad az Erdélyi Ortodox Egyház történelmére, kiemeli azokat

az eseményeket, amikor az ortodox egyháza elnyomást szenvedett az állam részéről. Ebben a vonatkozásban elmarasztalja az erdélyi protestáns fejedelmek korát, mert megítélése szerint ez egyháza üldözését jelentette. Bírálja a református egyházat az 1848-as forradalom idejében kifejtett tevékenységéért. Şaguna szerint az erdélyi református egyház (főleg Székelyföldön) a református egyházba akarta téríteni az ortodox románokat. Şaguna csak a császárról beszél pozitívan (74).

A szerző részletesen tárja fel azt az eseményt, amikor a balázsfalvi Görög Katolikus Egyház püspöke, Alexandru Sterca Sulutiu a maga egyházának próbálta megnyerni Şagunát (1850; 77). Johann Schneider nem elfogult Şaguna személyével kapcsolatosan, mert arról is informálja olvasóit, hogy kortársai közül többen úgy tekintettek Şaguna püspökre, mint aki a császár és udvara „ultralajalísta” (80–81). Megjegyi: nem véletlen az, hogy 1864-ben a császár Şagunát nevezi ki Erdély és Magyarország Ortodox Egyháza metropolitájának (92–93).

Şaguna elsődleges feladatának tekintette egyháza törvényeinek megalkotását és életbe léptetését. E tekintetben mintául szolgált számára Jakob Rannicher törvénye. Azonban vannak olyan történészek, akik magának Rannichernak tulajdonítják az ortodox statutum összeállítását (102). Tény, hogy Şaguna vele nézette át és véleményeztette a tervezetet és Rannicher észrevételei nagymértékben meghatározták a törvény végleges megfogalmazását. A statutum jelentősége az, hogy tulajdonképpen ez biztosította az ortodox egyház teljesen törvényes működését. A statutumot fontos esemény keretében fogadják el. Ez az esemény az első Román Nemzetegyház Kongresszusa 1868-ban (107. A statutum részletes bemutatása a könyv negyedik fejezetében áll.) Élete végén Şaguna visszavonult. 1873-ban halt meg.

A harmadik fejezetet a szerző azzal indítja, hogy felsorolja azokat az előzményeket, amelyek szükségessé és egyben lehetővé tették a nagyszzebeni Biblia (*Biblia de la Sibiu*) megjelenését. Annak ellenére, hogy a későbbi, 1881-es statisztika alapján az erdélyi románságnak csupán 10%-a tudott csak olvasni, Şaguna felismerte, hogy a népnek anyanyelvű Bibliára van szüksége: a román nyelvű Biblia „világosságot fog hozni a népnek, amely sötétségben van, és nekünk nem kell tartanunk ettől a fénytől” (137).

Az 1856/1858-as román Biblia alapjául a korábbi fordításokat is felhasználták (1648, 1688, 1819, 1838). Annak ellenére, hogy ekkor Brassóban és Balázsfalván már a latin ábécé volt használatban, Şaguna ragaszkodott ahhoz, hogy a nagyszzebeni Bibliát cirill betűkkel adják ki. Ezzel a rendelkezésével Şaguna bizonyítani akarta, hogy ragaszkodik a korábbi egyházi és irodalmi hagyományhoz, de mindezeket a Szentlélek felfrissítő erejével szándékozta bearanyozni (122). A szerző elfogulatlanul közli és adatokkal is alátámasztja, hogy Şaguna ellenezte és kritikával illette az általa kiadott Bibliával párhuzamosan megjelent, Ion Heliade-Rădulescu-féle Bibliát. (Ez Párizsban jelent meg.) Şaguna Rădulescuval polemizál,

akit nem tartott illetékesnek erre a munkára. Rădulescu a modern román nyelvet szándékozott megteremtteni és valóban, bibliafordításában több latinizált kifejezést használt, újabb szavakat próbált bevezetni a román nyelvbe (127–131).

Korunkban az ökumenikus mozgalom a felekezetek közti közeledést szolgálja. Gyakran azzal szembesülünk, hogy a „másik” felekezet ismerete kimerül néhány liturgiai ismeretben. Az viszont kevésbé ismert, hogy egy felekezet milyen történelmi folyamat következtében vált azzá, amit napjainkban látunk benne. A mozgalom fontossága vitathatatlan, de igazi közeledés csak akkor jöhet létre, ha az egyházak tényleg ismerik egymást mind dogmatikai, mind történelmi szempontból. A történelmi ismeret nemcsak a pozitív megnyilvánulásokat, viszonyulásokat jelenti, hanem az árnyoldalakat is. Ezeknek objektív ismerete és felvállalása vár az egyházak mindenikére, amennyiben őszintén kívánnak bekapcsolódni az ökumenikus törekvésekbe. Johann Schneider könyve kísérlet az ilyen jellegű ökumenikus jellegű közeledésre.

Lukács Olga

Marton József: *A keresztény középkor*

Egyháztörténeti tanulmány.

Mentor Kiadó, Marosvásárhely 2005, 277.

Az a középkor, amit mi gyakran a „sötét” jelzővel szoktunk illetni, Marton József könyvében egészen más megvilágításban áll előttünk. A komoly tárgyismeretről valló *Keresztény középkor* tulajdonképpen folytatása annak a kötetnek, amelyet a szerző 2004-ben jelentetett meg: *A keresztény ókor*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely 2004.

A középkor az egyház életének egyik legszínesebb és legeredményesebb korszaka – írja a szerző a bevezetés első mondatában. Hogy ez valóban igaz, arra azonnal fény derül, amint elkezdjük olvasni a könyvet. Már a tartalomjegyzék átlapozásakor is megállapíthatjuk, hogy olyan rendszerező és mélyreható tanulmányt vettünk kezünkbe, amely átfogni és feltárni igyekszik a középkori Anya-